

נאור של עיר

..זמנים טובים" של משורר אמת * אחד מן הפרקים

המופלאים בהיסטוריה החלוצית * נטיפי השירה של דידי מוסר

שירה

בן

מזה חמש-עשרה שנה מוכר מנחם בן במיתחמים של השירה הישראלית כאחד מהמוכשרים שביצורי השירה. מנחם בן, שהינו חד עט, בלתי מתפשר, איש ריב ומדון, אינו טורח לערוך מסעות של שיכ נוע וליקוק עכוזים, כמינהגם של חרונים, המחפשים למצוא את שמש טבוע על טב לות השיש של השירה העברית והישר אלות.

בן נוהג מפעם לפעם לצאת לכמה קרבות אבודים, אשר אינם מקדמים את הביקורת של שירתו, המתפרסמת במוספי הספרות על היומונים.

לפני כמה חודשים פירסם בן את ספר שיריו שירים ואימוני שירה, שהוא מן

משורר בן הם אכלו את הארץ הזו

המופלאים שבין ספרי השירה שראו אור בעשור האחרון. לא רק שסיפרו של מנחם בן לא קיבל את "פרס חומסקי", פרס קהילת בלוס-אנג'לס, וישא פרסים, אלא גם זכה לכבוד, ולא נסקר כלל בידי מבקרי השירה של היומונים.

שלושה החלקים האחרונים בשירים ואימוני שירה, הנושאים את הכותרות הים פלחים שקופים, צמה צנופה ואדרת הגן הינם מיבחר מעודן, מלופה וקפדני מתוך שלושה קבצי השירה הראשונים של דידי מוסר.

הפרק הראשון קבוצת מלבן מיטתנו נפתח באחד משיריו המופלאים של בן מהשנים האחרונות — זו שראיתי רוקדת בדיסקוטק בלוס-אנג'לס, ובו: "בן, היא יתנה יפה מאוד / בין רזה ללא-כמיחדה רזה / השימלה שלה / עם החגורה (חגורה צרה למדי) / והנדלי העקב בצבע בן / והחומר הזה שרקדה איתו, / נער פוישעים אלים, מקריח בקרדמת הראש..." בן מוכיח כבר בשיר הפתיחה כי גיחן כעיני משורר, בעט מעודן ובכשר תימצות מעולה.

* מנחם בן — שירים ואימוני שירה; הוצאת פרוזה; 47 עמודים (כריכה רכה).

שיר הכותרת לפרק מחשבות על הבוקר שאחרי הריב ושישה קסמים נוספים, נפתח בחרו מלבני מופלא, שספק אם קיים עוד משורר עברי, למעט עמחי, שיש בכוחו לכתוב דבר מופלא כמותו: "מלבן הנשיר אים, מלבן מיטתנו, / מלבן דכאוננו הקפוי, שיר תמציתי, מלא כנות, הוא ההבדל בין שתי בנות, ובו: "צורת הצחוק של כשמת / דומה לחלת הרבש של האישיר / וצורת הצחוק של אבנייל דומה / לקוער מדרגות צבעוני / באמצע האוויר, שיר נוסף הוא תשובה לשאלה אם יש אלוהים וגירסתו התמציתית של המשורר היא: "מי פיסל את החיות ואת הים, / את צבעונייההה, את הצהוב, / את החיים ואת המות, את הרע ואת הפוך / ואת כתפי הנשים הרעודות."

למנחם בן יש אידיאלוגיה שירית, אותה הוא מציג בקטע מתוך סונטה: התשוקה לכתוב. שם הוא מעיר: "כמו שלאה גולדברג / פעם כתבה בשיר: / אך מערים / כי בארצנו אין ומרים, / טוב, לא חשבו, ציפור אחרת / כחול השיח מומרת."

במחזור השירים ים או אדמה או כרמים מציג בן את כוחו הדידקטי, כמשורר ששורות שלו נועדו להנך את עין קורא השירה, הדבר משתקף כבר בשם של ספרו. בשיר ים או אדמה או כרמים כותב בן: "שותלי כרמים, לרזומה, הוא דימוי מקובל במסורת השירה / (הוא ומישפחותיו: / עובדי אדמה, / מלח הים וזחי דוגמה טיפוסית לערוב בין מים / אושר / כנון ים או אדמה או כרמים / עשאים אלוהים ויפה מאוד עשאים) / ובין כנייארם / כמוני וכמדך..." שיר נוסף במחזור זה, הוא גם התנ"ך, בו כותב בן: "גם התנ"ך, שהוא / כאור בעצמותינו, / עוד ישרף / כשתשרור / אהוה."

תחת הכותרת זמנים טובים, זמנים נפלי-אים כותב בן: "העולם הוא ערשה / כחלחלה וקלה, ומוליך את חווייתו עד אל, אחר כך, כשמצצת לי, / הייתי / שדה עצבים ולא יותר..." ניסוח שירי מוזכך מהחיים, ניסוח המעורר מן הסתם

קינאה אצל המשוררים העסקנים, שכל עולמם בשטח זה מתבטא באוננות בידם.

בתמצית שיריו של בן מהיפ פלחים שקופים מתוארים תולדות מסע אחד באל. א.ד.י. שם הוא כותב: "ת-לאכיב כשה" רית / נראית כלהקת יגוארים שחורה, מקורקפת, מוקפת / מיגרשים נפלאים / אבל איזו עיוזפה אנושית / כפנים! / איזו ערומה אנושית!..." עד אל, הים — פלחים שקופים של צנוע / נתחים רוטטים של ירוק / הרבה ירוק / כאצי בעות הבוקר / באצבעות התענוג המנוי מסות / היפהפיות / המהוקצעות / הכלתי רגזיות..." במחזור זה של בן, מצויים משירי האהבה המופלאים ביותר שנכתבו אי פעם בשירה העברית; שירי אהבה יוצאי-דופן ובעלי ייחוד, שורות של שירה — כיהלום.

ובין התמציות השיריות יש לבן הערכות כואבות בנוסח: "והם אכלו את הארץ הזאת, כל משמו, / כל חמאה. עכשיו אין כלום. שמת לב שהארץ ריקה? / יש בה קצת דגנרטים, אבל אין בה א ריכטיקר מא..."

בן מביא עוד כמה שירים מתוך ספריו צמה תנופה ואדרת הגן, אותם כתב בנעוריו, בראשית דרכו כמשורר; אין כיום משוררים יוצרים, בני פחות מחמי שים, שיש בכוחם לחלום על כתיבת שירים כמו השירים שמנחם בן כתב כשהיה מתחת לגיל העשרים. כמו שיר בן שורה אחת, בחוץ, שבו כתב: "בחוץ כלנית. כיכתי את המנורה."

מנחם בן הוא ממשוררי האמת היחידים של ארץ-ישראל. משורר של שירה במש מעות האחת והיחידה של השירה, הוא כואב ומתייסר, הוא מתחולל לעיתים ומאבד את הפנות השקטות של החרונים ומשוררים אחרים. ראשו ונשמתו חיים אך ורק דבר אחד — שירה.

סיפרו ראוי ליותר מאשר איכולס מחסני ספרים. הוא ראוי להיות בשידות, ליד המיטות של האוהבים. במדמים, ליד מב-טיחים של אוהבי שירת האמת.

תיעוד

זרטל

בין ספרי התיעוד שראו אור באחרונה, בולט מאוד סיפרו של משה זרטל קן נעורים — השומר הצעיר בווארשה, 1913—1943. סיפור שלושים שנות השומר הצעיר בפולין, מתועד מפי אחד מגיבוריו. זהו סיפורה המופלא של אותה תשתית תרבותית, שהולידה את נושאי הדגל של מרד גיטו וארשה, שהיו בגרני אותו קן, ובראשם מרדכי אנילביץ'. בפרק הפתיחה מתואר הרקע המעמדי, התרבותי והכלכלי של יהודי וארשה. עליו קצום קן השומר הצעיר. מעט מאותו עולם מסופר של הריכוז היהודי הגדול ביותר בעולם, עד, למילחמה העולמית השניה. סיפור השלבים הראשונים של הקן, כמת כונת של אירגון צופי יהודי, הקרוי על שמו של גיבורי יהודי של המרד הפולני, ועד לקן הראשון בווארשה. תיאור התפתחות מיתוס מסיפקי ל"ג בעומר של השומר הצעיר, שראשיתם בקן זה, אותם מסיפקים שבהם היו מעניקים את הסמלים והעניבות לחניכים הצעירים בתנועה.

תיאור הדרגתי מספר את תהליך ההתבססות של תנועת הנוער הזו ברחוב היהודי בפולין. סיפור הקינים שקמו בערים אחרות, והרקע לוועידת היסוד של התנועה, שהובילה במשך עשרות השנים, מאז ועד היום, את עידית הנוער היהודי בעולם דרך כור ההיתוך של תנועה זו. סיסמלה העיקרי היה סמל ההגשמה העצמית, תנועה שאספה להגשמה זו בדרכים טובות, ו לעיתים בדרכים פסולות מעט.

המחזור השומרי: אחד מערכי השומר הצעיר העיקריים הוא טוהר המידות ה-שומרי. בסיפרו של זרטל ניתן לעקוב

* משה זרטל — קן נעורים — השומר הצעיר בווארשה, 1913—1943; הוצאת ספרית פועלים; 333 עמודים (כריכה קשה).

מלצות

הזיבול הגורפייני חוגג

הכותרת המאוד מרשימה שירי הרצף ההיסטורי והתרבותי, ושם היא מסבירה על בעלה המנוח: "דין להוכיח, כי לפנינו משורר בעל נכסים משל עצמו, שדות ואפרי ואף יערות עדי...". אס ששירה של לגב' גורפייני-אוכמני מעט השכלה, הרי שבפרוזה השדפון שולט בכיפה. בביקורתה על כאישון עין של אהרון אפלפלד היא מעידה על בורותה; בורות אותה היא מושכת עד לתקופת סוף ההשכלה. במסה שלה על מליכה יוסף בן גוריון (ברדיצ'בסקי) ותקופתו, כעבור כמה עמודים היא שבה אל יצירתו המונומנטלית של צ'כי לוז, מרצה מאוניברסיטת בר-אילן, שלא הותיר חותם של ממש בספרות הישראלית, ותופסת טרמפ על מקום אחר של עמנום עוז ועל שאול ויונה של נעמי פרינקל. הפתיח של הגב' גורפייני-אוכמני ברשימתה על שאול ויונה נקרא כמו היה פרוספקט של בורות: "מיטב כי נאמר מיד: הספר החשוב הזה, אחד מבין הראשונים העוסק בעליות האשיות בגרמניה ובהשפעתו המחירה על גורל היהודים — נכתב בקיבוץ. ילענ מי שילענ לקביעה, מתרברבת זו, אך אין בכך כדי לכפר את השאלה הזו: מדוע לא עסק בכעיה זו כימעט אף סופר מבין הסופרים הגרמנים ממוצא יהודי, אשר במספרם וביכולתם אינם מבוססים כלל, אפילו בקנה מידה עולמי?" והרי הגב' אוכמני-גורפייני לא התכוונה לסיפרו של ארנרד צווייג הקרום של ואנסבק, שאומנם לא נכתב על-ידי סופר גרמני ממוצא יהודי שקיבוץ, אלא על הרייכרמל. הגב' גורפייני-אוכמני היא אשה אומללה, זכותה של כל אשה לחבר רשימות, ולאגד של רשימות כדי להפכם לספר. אבל ברגע שהספר יוצא לרשות הרבים ומנסה להרשים, או להשפיע, או להגיע לבני-אדם, לצרכני תרבות, הרי שהוא נחשף ועימו מתגלה גם המחברת בבורותה כי רבה. בספר זה חוגג זיבול המוח בחגיגה שמומן לא נראתה כמותה. שהרי הגב' גורפייני-אוכמני אין לה מה לומר, והיא עושה זאת בשיטתיות על פני 184 עמודים מודפסים בצפיפות. וחבל.

בגן התופעות יוצאות-הדופן והתמהוות של התרבות הישראלית מצויה זו המכנה עצמה רבקה גורפייני-אוכמני, אלימנת של עורך ספריית פועלים והמתרגם צוריאל אוכמני, שניסה בשנות חייו האחרונות לפרסם תרומה בשם עם (רן עדי).

הגב' גורפייני-אוכמני מתמלאת מדי יום ביומו הירחורים והגיגים, והיא מוצאת, משום מה, טעם בהנחה, שהגיגים אלה הינם נעינים של הציבור הרחב, היא גם מניחה שהגיגיה מייצגים את המתרחש עתה בספרות הישראלית העולמית. באחרונה פירסמה גורפייני-אוכמני קובץ של מסות ורשימות בשם לעבר חוף עלום, ובו מזיבולי הגיגיה. את הספר היא פותחת בעיון רדוד בשירי חכות מצריים של נתן אלתרמן, מבלי שתזכיר מינימום של הבנה שירית. מייד אחרי אלתרמן מזווגת הגב' גורפייני-אוכמני את חרוזיו של ישראל אפרת, והיא מסבירה לקוראה כי "הכל מוזכך, מהוסה, ללא הרמת קול..."

מסותיה של הגברת מקיבוץ עין-שמר מגלות שקיים כנראה סולם ערכים שירי-גיאוגרפי. כלומר: השירה נבחנת לפי השכנים. זו הסיבה שהגב' גורפייני-אוכמני כותבת על שירי אחד אל, עלי, שהוא שכנה מעין-שמר, בלשון רבים קיבוצית: "ההרשימוני עם הופעת פואמה לירית זו." משורר נוסף מהסקטור הקיבוצי הארצי של הגברת גורפייני-אוכמני הוא אחד ששמו אלי נצר, עליו מעירה הגב': "אלי נצר הגיע כספר השירים החדש שלו לאופקים חדשים ולדרך מבט חדשה, תוך שילוב רבי-עניין של מפורת והיחוש." ואנחנו לא ידענו זאת, שהרי לא שמענו את שימעו של מר נצר ולא את שמע שירתו.

נימה בלתי מאוזנת של מישפחותיות שאינה במקומה בולטת בביקורת של גורפייני-אוכמני על רן עדי אוכמני, תחת

* רבקה גורפייני-אוכמני — לעבר חוף עלום — מסות ורשימות; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 184 עמודים (כריכה רכה).